

Bijbels fresco herontdekt van kort na het **bombardement** op Rotterdam

Liefde | Kunstenaar en glazenier Marius Richters maakte in 1941 een religieuze fresco in de kapel van het Zuiderziekenhuis in Rotterdam. Tientallen jaren later ontdekten bouwvakkers het bijbelse tafereel tijdens een verbouwing.

tekst **Maurice Tankink**
foto's **Otto Snoek**

Bij binnenkomst komt de geur van verf je al tegemoet. De muren van het oude kapelletje in het voormalige Zuiderziekenhuis op Rotterdam-Zuid zijn net gewit. Maar wie omhoog kijkt, ziet meer. Boven de doorgang staat een metersgrote schildering van Marius Richters (1878-1955). Nog even, dan versiert dit werk een van de gemeenschappelijke ruimtes van een gloednieuw wooncomplex.

Niemand wist meer dat dit stuk oorlogsgeschiedenis nog bestond. Het raakte de cennialang in de vergetelheid. Twee jaar geleden stuitte werklieden op een voorzetwand boven de doorgang van het oude kerkzaaltje. Toen ze die eraf schroefden, troffen zij het werk aan van de Rotterdamse kunstenaar Marius Richters.

Midden in de oorlog, in 1941, maakte Richters dit bijbelse tafereel. Het splinternieuwe ziekenhuis was toen in handen van de Duitse bezetter. Het ziekenhuis, in de volksmond 'het Zuider' genoemd, opende in 1939 haar deuren. Aan de andere oever van de Maas vielen ruim een halfjaar later de eerste bommen op Rotterdam, waarna Nederland capituleerde.

Richters kreeg de opdracht voor de fresco

niet van de Duitse bezetter, maar van de gemeente Rotterdam. Liesbeth van der Zeeuw, conservator van Museum Rotterdam, schreef twintig jaar geleden de biografie van Richters. Zij vertelt dat de gemeente na het bombardement een commissie in het leven riep om kunst en verfraaiing in de stad te bevorderen.

Richters was volgens Van der Zeeuw een van de belangrijkste Rotterdamse kunstenaars uit het interbellum. Dat hij de opdracht kreeg voor de fresco in het Zuiderziekenhuis is dan ook geen wonder.

Havenepos

Hij verwierf binnen het Rotterdamse vooral bekendheid door de zes grote schilderijen in de raadzaal van het stadhuis. "Het vertelt het havenepos van de stad. Van scheepsbouw tot graanopslag: alles komt terug in die schilderijen", zegt Van der Zeeuw.

Het herontdekte werk van de schilder uit 1941 past binnen het oeuvre van Richters. Hij was diepgelovig en vanaf de oorlogstijd richtte hij zich steeds meer op het maken van religieuze schilderijen. In deze periode putte hij volgens Van der Zeeuw hoop en kracht uit het geloof.

Deze boodschap bracht hij in het Zuider naar voren door te verwijzen naar een bekende bijbelse passage. Deze tekst uit 1 Korintiërs 13 vers 13 is door de restauratie weer leesbaar boven de entree van het kerkzaaltje: "En nu blijft geloof, hoop en liefde. Deze drie: doch de meeste van deze is liefde."

Dominee Harold Schorren van de Laurenskerk in Rotterdam kent het werk van Richters goed. In zijn kantoor hangt zelfs een werk van de schilder. Wat maakt het hervonden werk op Zuid zo uniek? De dominee ziet direct een verband tussen het oorlogsverhaal van Rotterdam en de boodschap van geloof, hoop en liefde.

"De apostel Paulus beschreef dit thema ook in een tijd van onzekerheid, om de gemeenschap te bemoedigen", zegt de dominee. Hij ziet een parallel tussen de vijandige omgeving van Paulus en die van Richters tijdens de Duitse bezetting. De gelovige Richters schilderde het werk een jaar na het bombardement op Rotterdam. "Het is overduidelijk een bemoediging voor de stad in rouw", stelt de dominee.

De woorden geloof, hoop en liefde duiken wel vaker op in christelijke kunst, maar juist de combinatie met een ander bijbelver-

haal maakt dit werk volgens hem écht uniek. Links op de muur zaait een man op dorre aarde, rechts oogst de man het graan. Dat verhaal van de zaaier en de maaier is weer een verwijzing naar het bombardement, meent Schorren: "Het woord van God maakt van dor land weer een heilig land". Dat vindt de dominee een veelzeggende boodschap van het werk dat Richters in de oorlogstijd maakte.

De Rotterdamse predikant valt nog iets op. De gezichtsuitdrukkingen van twee figuren zijn heel anders afgebeeld dan gebruikelijk in de christelijke kunst. "Dat is zo specifiek, ik vermoed wel dat het iemand uit Richters' eigen tijd is."

Een krantenartikel uit 1941 onderschrijft het vermoeden van de dominee. De journalist van het *Rotterdamsch Nieuwsblad* haakt aan bij de tekst over geloof, hoop en liefde. Hij herkent de directeur van het ziekenhuis in de verbeelding van de liefde en van het geloof. Het symbool voor hoop, de Madonna, staat volgens de journalist voor een verpleegkundige van de kinderafdeling.

Symboliek

Nee, het was geen Michelangelo, oordeelde de journalist van het *Rotterdamsch Nieuwsblad* destijds. Toch waagde hij zich aan een vergelijking tussen de twee religieuze schilders. Tijdgenoten begrepen de schilder van de Sixtijnse Kapel in het Vaticaan aanvankelijk niet. De symboliek van Richters in het Zuiderziekenhuis zal ook pas na de oorlog beter begrepen worden, voorspelde de journalist.

De Tweede Wereldoorlog heeft het leven van de kunstenaar getekend. Ogenschijnlijk lijkt zijn levenswerk te hangen aan de mu-

ren in het stadhuis van Rotterdam. Maar of dat daadwerkelijk zijn magnum opus is? Daar twijfelt de biografieschrijver Van der Zeeuw nog aan. Richters kwam uit een gereformeerd gezin. Iedere zondag zat hij op de kerkbanken van de Zuiderkerk in het centrum van Rotterdam.

Richters was kunstenaar én glazenier. Hij kreeg opdracht om het glas-in-loodwerk te maken voor zijn eigen kerk. Na jaren werken voltooide hij in 1939, vlak voor de oorlog, het grootse raamwerk.

Daar heeft hij helaas niet lang van kunnen genieten. De biografieschrijver verzoekt: "Het is de tragiek van het leven van Richters".

Want ruim een halfjaar nadat Richters zijn laatste hand legde aan het glas-in-loodwerk, op 14 mei 1940, vlogen Duitse bommenwerpers boven Rotterdam. In dertien minuten vernietigde het bombardement het gehele stadshart. Ook van het glaswerk in de Zuiderkerk bleef niets meer over. Na het wegtrekken van de rook, tekende hij zelf de schade aan de kerk op.

De kunstenaar is ten onrechte 'vergeten' volgens Van der Zeeuw. Daarom kijkt zij nu vol verwondering, onder het snerpende geluid van boormachines en een bouwradio, naar de fresco van Richters. Ze besprak het werk in haar boek, maar alleen op basis van een zwartwit-foto. Ze dacht dat het niet meer bestond. Nu ziet ze het toch met haar eigen ogen.

Tientallen bewoners lopen binnenkort dagelijks langs dit stuk oorlogsgeschiedenis dat in volle glorie is hersteld. De oplevering van de woningen volgt binnenkort. Een ding is zeker: de Richters verdwijnt ditmaal niet achter een muurtje

Bovenaan: de herontdekte muurschildering. Hier direct boven: de voet van de maaier.